

НАУКОВИЙ СЕМІНАР ІЗ ПИТАНЬ ГЕРБАРНОЇ СПРАВИ, ПРИСВЯЧЕНИЙ 230-РІЧЧЮ ГЕРБАРІЮ ЛЬВІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ (*LW*)

18 жовтня 2013 року на кафедрі ботаніки Львівського національного університету імені Івана Франка (ЛНУ) відбувся науковий семінар на тему «Гербарію *LW* — 230: минуле, сучасне і майбутнє», присвячений ювілею найстарішої біологічної колекції нашої країни. В ході його роботи були порушені актуальні питання стосовно гербарної справи та ознайомлено присутніх із результатами новітніх наукових досліджень фондів Гербарію Львівського національного університету (*LW*). У засіданні взяло участь понад 60 фахівців — працівники освітніх і наукових установ Львова та Києва, аспіранти, студенти.

За час роботи семінару було виголошено шість доповідей. Першою слово взяла завідувачка кафедри ботаніки ЛНУ, д-р біол. наук. професор Л.О. Тасенкевич, яка торкнулася питання щодо історії становлення Гербарію *LW* і його іменних колекцій XIX—XX століть. Вона підкреслила, що *LW* за кількістю гербарних зразків не є великим (близько 280 000), але містить 20 іменних історичних збірок (А. Ремана, Р. Вільчека, Б. Шафрана, Ф. Шура, Л. Рабенгорста, М. Раціборського та ін.), які разом налічують понад 25 000 одиниць зберігання і містять значну кількість типів. Присвоєння Гербарію *LW* статусу «Національне надбання України» у 2002 році, а також підтримка його адміністрацією університету, дали можливість поліпшити умови зберігання фондів колекції та інтенсифікувати їх вивчення. Так, працівники гербарію та спеціалісти університету завершили наукове опрацювання двох історичних колекцій і видали їхні каталоги: «Мохи з колекції Рудольфа Вільчека...» (2011) і «Колекція мохів Антона Ремана з Південної Африки...» (2013). Співпраця з Інститутом ботаніки імені М.Г. Холодного НАН України дала змогу долучитися до міжнародного проекту «Global Plants Initiative» й отримати фінансову підтримку від Фонду Ендрю Мелона (США) на виконання гранту «Оцифрування типових зразків з гербаріїв Заходу України». В результаті партнери проекту з Королівського ботанічного саду Кью (Велика Британія) передали Гербарію *LW* у постійне користування апарат для сканування зразків (ГербСкан). Завдяки йому здійснюється оцифрування типових і цін-

них гербарних матеріалів не лише *LW*, а й інших гербаріїв західних областей України (*LWS*, *LWKS*, *CHER*). Паралельно формується сучасна база даних. Кооперація між гербаріями дозволила створити на базі університету, зокрема Гербарію *LW*, західноукраїнський дигіталізаційний центр. Отримані цифрові зображення зразків і дані про них можна побачити на сайтах Virtual Herbaria (Австрія) та JSTOR.

Питанню історичних гербарних колекцій України та їх дослідженням присвятила свою доповідь куратор Національного гербарію України (*KW*) ст. наук. співробітник, канд. біол. наук Н.М. Шиян, яка окреслила теоретичне коло питань, пов'язаних із колекціями такого роду, охарактеризувала основні риси цих ботанічних зібрань і сучасні напрямки їх вивчення. Зокрема вона сказала, що в добу посилення уваги до проблем збереження біорізноманіття до історичних гербаріїв прикута особлива увага через те, що більшість із них містять сотні типових зразків видів рослин і грибів, які більше не трапляються або взагалі зникли в межах певних територій. У гербаріях України зберігається понад 70 історичних зібрань, які датовані XVIII—XX ст., зокрема: гербарії В. Бессера (*KW*), Л. Вагнера (*UU*), Є. Вульфа (*SIMF*, *YALT*), Е. Жілібера (*KW*), Е. Ліндемана (*MSUD*), А. Маргіт-тая (*UU*), Й. Пачоського (*MSUD*, *KHEM**), А. Ремана (*LW*), М. Турчанінова (*KW*), В. Черняєва (*KW*), І. Шмальгаузена (*KW*, *KW-BM*), Ф. Шура (*LW*) та ін. Усі ці колекції, які різняться між собою за часом створення, кількістю зразків, характером оформлення, географією зборів тощо, приблизно складають 600 000 зразків і є золотим фондом наукової біологічної документації нашої країни та світу загалом. Тому у відповідь на потреби науки й суспільства таксономічне дослідження історичних гербаріїв, створення баз даних за їх матеріалами та каталогізація вийшли на перше місце в гербарній справі. Доповідачка дала вичерпну інформацію про роботу в цьому напрямку, яка ведеться в Україні та за її межами, підкресливши, що Гербарій *LW* є одним із перших, який крокує цим шляхом у нашій країні.

Завідувач відділу охорони природних екосистем Інституту екології Карпат НАН України

ст. наук. співробітник, канд. біол. наук О.О. Кагало своїм виступом підняв надзвичайно важливий і не розв'язаний на сьогодні пласт проблем гербарної справи, а саме про правовий статус гербаріїв в Україні. Він підкреслив, що відсутність чіткого визначення правового статусу та поняття «гербарій» у нормативних юридичних документах іноді призводить до катастрофічних наслідків для колекцій і фондів. Аналіз законодавчої бази України показав, що гербарії згадуються в ній лише в тексті закону про об'єкти національного надбання. Тому всі інші колекції сьогодні залишаються не захищеними на законодавчому рівні. Відсутність закону про гербарії, аналогічного законам про музеї та архіви, призводить до неможливості виділення в межах установ, які володіють подібними колекціями, офіційного штату гербарних працівників. У такому разі вирішення питань щодо гербаріїв стає внутрішньою справою цих закладів, а це, як показав сумний досвід Гербарію Одеського національного університету імені І.І. Мечникова (*MSUD*), призводить до того, що непрофесійні дії окремих керівників ставлять під загрозу функціонування колекцій. Доповідач висловив думку про те, що запровадження поняття «гербарій» до правового поля українських законів мало би здійснюватися відповідно до закону про наукову та науково-технічну діяльність за підтримки Національної академії наук України та Українського ботанічного товариства. Зволікання з вирішенням цього питання може призвести до втрати фондів, насамперед тих, котрі підпорядковуються установам небіологічного профілю.

Це актуальне питання стосовно функціонування гербарних колекцій викликало жваве обговорення, в ході якого Н.М. Шиян звернула увагу присутніх на той факт, що гербарна справа, яка, з одного боку, активно розвивається в Україні й навіть має підтримку від держави, коли йдеться про особливо цінні зібрання, з іншого — на сьогодні залишається не визнана ботаніками як допоміжна наукова

галузь знань, тому на практиці до гербарного зразка зберігається поблажливо-зверхнє ставлення, незважаючи на те, що він є повноцінним документом з усіма визнаними атрибутами поняття «документ». Учасники семінару підтримали ініціативу О.О. Кагала про необхідність вирішення питання стосовно правового статусу гербаріїв України, а проректор ЛНУ імені Івана Франка, канд. біол. наук, доцент З.І. Мамчур зауважила, що цей процес може бути ініційований університетом.

На вечірньому засіданні завідувачка Гербарію *LW* Т.С. Хміль доповіла про результати наукового опрацювання колекції мохів А. Ремана з Південної Африки, яке здійснювалось у 2011—2012 рр., і представила його каталог. Вона підкреслила, що дана робота доповнює працю «*Rehmann's South African mosses*» Г.Н. Діксона та А. Гепа (1923), оскільки матеріали з *LW* не були включені до цього списку. Провідний спеціаліст *LW* О.О. Жук ознайомила присутніх із перебігом дослідження історичного зібрання міксоміцетів Г. Кшемєневської, зупинившись на біографії колектора та характеристикі колекції. Доцент кафедри ботаніки ЛНУ, канд. біол. наук М.В. Пірогов доповів про ліхенологічну колекцію *LW*, її вивчення та типи, що були там знайдені.

По закінченні виголошення доповідей та їх обговорення учасники семінару прийняли низку рішень. Серед них: ініціювати процес правового визнання гербарних колекцій в юридичному полі України; розробити загальне положення про гербарій як структурну одиницю з урахуванням специфіки функціонування в навчальних і наукових установах; доручити ініціативній групі фахівців провести консультації з цього питання з керівництвом відповідних установ і громадських рад, щоб напрацювати потрібний пакет юридичних документів і передати їх на розгляд до органів державного управління.

Н.М. ШИЯН, Л.О. ТАСЕНКЕВИЧ, Т.С. ХМИЛЬ